

HEBREEËN 4 hoofdstuk 4 vs 1 -13

In de eerste dertien verzen vervolgt de schrijver zijn betoog aan de hand van psalm 95 in hoofdstuk 3. Nu valt de nadruk op de belofte van het ingaan in de RUST van Godswege. Dat de vervulling van die belofte niet ver in de toekomst ligt, maar dichtbij is, wordt afgelezen van het hogepriesterschap van Jezus. Hierover gaat het vanaf hoofdstuk 4:14 tot hoofdstuk 10:39. Nu bespreken we Hebr.4: 1-13.

4:1

φοβηθωμεν ουν μηποτε καταλειπομενης επαγγελιας εισελθειν εις την καταπαυσιν αυτου δοκηι τις εξ υμων υστερηκεναι / phobèthoomen oun mèpote kataleipomenès eppangngelias eiselthein eis tèn katapausin autou dokèi tis ex humoon husterèkenai, Wij nu hebben er ontzag voor, dat ooit niet, omdat verlaten werd de belofte om in te komen tot de rust van hem, iemand van jullie dunkt laat-achter geraakt te zijn, Het Griekse phobeoo (dat wij kennen in b.v. xenophobie = vrees voor vreemden,) is in de LXX vrijwel de vaste vertaling van het Hebreeuwse JÁRÉA, dat meestal met 'vrezen' wordt vertaald. Dat Nederlandse woord is te veel verbonden geraakt met begrippen als 'bang zijn' en 'angst hebben'. Zowel in het Hebreeuwse als in het Griekse woord gaat het vooral om 'onzag hebben'. De notie 'angst' ontbreekt. De schrijver spreekt zijn diepe bezorgdheid uit ('vrees', zoals we in het Nederlands dit woord ook kunnen gebruiken). Waarvoor? Dat horen we aan het slot van dit vers: "dat iemand van jullie dunkt achter geraakt te zijn". AFKlijn vertaalt het Griekse dokèi met: "dat iemand van jullie **de indruk ZOU WEKKEN** achter te blijven". Zo vertaalt ook de NBG51; de SV ver taalt: ". . . iemand van u SCHIJNE achter gebleven te zijn"; NB: ". . . iemand van u BLIJKT achter te blijven"; NBV21: ". . . iemand van u OOK MAAR DE SCHIJN WEKT achter te blijven". Wat drukt het Griekse dokeoo uit? Er zijn lexica die uitgaan van 'de schijn wekken of hebben', zoals Baljon en THWNT. Maar anderen zoals Bauer én Liddl&Scott gaan uit van 'menen' of 'dunken'. Om de Griekse concirdantie tenminste binnen het NT te bewaren en niet alleen met dit werkwoord maar ook met zoveel mogelijk stamverwante Griekse woorden kiezen we voor de opvatting van Bauer c.s. en dan wel voor het Nederlandse 'dunken'. Bij 'de schijn wekken' gaat het om wat ANDEREN opvalt; bij 'menen' of 'dunken' gaat het om wat de persoon zelf ervaart. Voor de uitleg van Hebr.4:1 maakt dat verschil. Met 'de schijn (de indruk willen) wekken' , probeert de persoon in kwestie de aandacht te trekken van zijn mede companen met zijn 'achter blijven'. Bij 'menen' of 'dunken' geeft de persoon in kwestie het op. En die houding heeft de schrijver van de Hebreeënbrieff voor ogen en dat is de reden van zijn 'vrees', zijn diepe bezorgdheid. Dat er onder zijn adressanten zijn die opgeven c.q. achter geraakt zijn, komt omdat zij hun vertrouwen op de belofte opgeven, de belofte, volgens de tussenzin, om "een RUST IN TE KOMEN" - en daar staat niet "van een komende (toekomstige) rust!".. Die belofde en nu bereikbare rust versterkt de volharding en is ook nu (HEDEN!) ervaarbaar - net zo ervaarbaar als indertijd voor de stammen van Israël. Hoe? Lees verder.

4:2

και γαρ εσμεν ευηγγελεσμενοι καθαπερ κακεινοι./ kai gar esmen euangngelesmenoi kathaper kakeinoi; Ook wij immers geschieden (als) goednieuwsgeboodschappen zoals ook zij/

Het Griekse euanggelizein wordt algemeen met 'evangelieverkondigen' vertaald: eu = goed en angngelizein i= boodschappen. In een concordante vertaling moet het kernwoord 'boodschap' hoorbaar(leesbaar) zijn, vandaar de vertaling 'goednieuws-boodschappen'. Het gaat om een boodschap die zowel goed is als nieuw. Het is n.l. de vertaling in de LXX van het Hebreeuwse BaShaR, dat 'goed-nieuws' betekent. In de uitleg wordt er terecht op attent gemaakt, dat dit werkwoord 'euanggelizein' in de Hebreeënbrief maar twee keer voorkomt (hier en in vs 6) en anders functioneert dan in de andere boeken van het NT, waar het vaak voorkomt. Daar gaat het dan specifiek om de verkondiging van Jezus als de Christus, de Messias, de bevrijder, de verlosser. In de Hebreeënbrief heeft het woord die specifieke betekenis niet. Daar heeft het een formelere functie. Wat Israël volgens de Torag aangeboden krijgt van Godswege, wat die JHWH van Israël voor het volk toebereidt en aan het volk toezegt, zijn ook 'BaShaRoWT' , zijn goed-nieuwsberichten (eu-angngelia). AFKlijn (blz.80) wijst hier ook op en meent dat dit begrip in de Hebreeënbrief een ander woord is voor 'belofte'. Dat woord past echter bij het Griekse apangngelloo. Een 'euanggelion' (BaShaR -goednieuws) plaatst wie daarmee wordt aangesproken voor een beslissende keuze in de praktijk. In het voorgaande heeft de schrijver zijn lezers aan de hand van psalm 95 de keerpunten in herinnering geroepen, waar Israël voor zo'n beslissende keuze stond: aan het begin van de woestijntocht (n.l. doorgaan of terug naar Egypte) en aan de grens van het land Kanaän (n.l. binnengaan of terugdeinzen). Voor zo'n keuze plaatst de ontmoeting met de Messias Judeese en niet Joodse hoorders NU, "HEDEN NU JULLIE ZIJN STEM HOREN". Waar Israël faalde, kunnen ook wij nu falen en wel falen in de praktijk ofwel ETHISCH falen. En de schrijver huivert omdat dit falen sommigen binnen de gemeenschap in hun gedrag lijkt te kenmerken. De oorzaak is volgens het tweede gedeelte van vs 2, dat wat zij horen niet gepaard gaat met **vertrouwen** - terecht wordt het Griekse pistis, dat gewoonlijk met 'geloof' vertaald wordt, hier met 'vertrouwen' vertaald; terecht, want dat gaat in dit woord niet om 'houding' of om 'opvatting', maar om DOEN! En als dat hier onontkoombaar is, moet dit woord ook elders zo vertaald worden, anders gaat een belangrijke samenhang van de brontekst in de vertaling verloren! De stammen van Israël 'vertrouwden het (Hem) niet'. Is er in messiaanse kringen rond de synagogen wel dit vertrouwen, waaraan het Israël ontbrak, en is het bij allen? Daarover heeft de schrijver twijfel en dat verontrust hem diep. En hij licht zijn ongerustheid toe.

4:3

Εισερχομεθα γαρ εις [την] καταπαυσιν οι πιστευσαντες / eiserchometha gar eis [tèn] katapausin hoi pisteusantes: in komen wij immers in [de] rust, die vertrouwd hebben. De schrijver gebruikt de zin aan het einde van psalm 95, n.l. vs 11, om de eigen positie aan te duiden. "Wij, die vertrouwd hebben (= die vertrouwen hebben) komen (niet: 'zijn gekomen') in de rust". Die 'rust' is geen belofte voor een verre toekomst, maar je kunt er in komen door vertrouwen te stellen in de ethische keuzes die Jezus als de Messias maakte. Wie Hem daarin volgt, heeft rust!

KLEIN EXCURS

In Hebr.4:3 gaat de schrijver verder in op het woord 'rust', katapausin in het Grieks. Het dient in de LXX als vertaling van het Hebreeuwse woord.

MeNuWChaH (b.v. Deut.12:9), waar Kanaän een 'rust-hebben' wordt genoemd, een vredessituatie; meestal wordt hier dan

rustPLAATS vertaald, maar het gaat meer om een situatie dan om een plek. Dat blijkt uit b.v. Ps.132:14, waar het betrekking heeft op het wonen en dus 'rusthebben' van die-JHWH-van-Israël in Jeruzalem. Omdat daar zo in TaNaKh over een 'rusten' wordt gesproken zowel voor Israël als voor JHWH, kan, mag en wil daarom de schrijver ook zijn lezersop op deikbaarheid van 'rust' in deze betekenis van het woord wijzen. Aan die rust kunnen wie zich voegen bij de messiaanse kringen rond de Judese synagoges nu reeds deel hebben, als zij hun geloof dat Jezus als opgestane aanwezig is in het praktische vertrouwen vertalen om in zijn voetstappen te treden. Wanneer zij dat niet doen, laten zij na wat ook de stammen van Israël volgens de ToRaH nalieten. Hij brengt onder hun aandacht dat Jezus niet zo volgen hen ook niet tot dit 'rusthebben' brengt. Dit 'rust hebben' is niet voor niets kenmerkend voor het Sabbatten. Die rust heeft God JHWH n.l. zelf genomen na zes dagen 'maken'. En dit (latere) rusten is ieder beloofd, die weet heeft van het eerdere rusten dat ervaren wordt door als Jezus de Torah te praktiseren. Die verbinding legt hij in vs 4, nadat hij eerst de waarschuwing van psalm 95 nog een keer herhaald heeft.

4:3 (vervolg):

ως ωμοσα εν τη οργη μου, ει εισελευσονται εις την καταπαυσιν μου,
καιτοι των εργαων απο καταβολης κοσμου γενηθεντων. /

hoos oomosa en tèi orgèi mou, ei eiseleusontai eis tèn katapausin mou,
kaitoi toon ergoon apo katabolès kosmou genèthentoon:

zo heb ik gezworen un mijn walgtoorn: alstoch zij ingaan in mijn rusthebben.
ondanks de werken die vanaf het ontwerp van de ordentelijkheid geschiedend worden.

Weer herinnert de schrijver via een letterlijk citaat van de Griekse LXX-vertaling van Ps.95 vs 11 aan de geschiedenis van Num. 14. Toen weigerden 'heel velen' van de Israëlieten om Kanaän binnen te gaan: die hele generatie - op een paar na - zijn te typeren als 'niet binnengaanden'- Ook Mozes zal een 'niet-binnengaande' blijken te zijn. En dat ONDANKS alle ingrijpende werken, die zij zelf hadden meegemaakt en die zij uit hun geschiedenis kennen - nota bene vanaf de eerste sabbathsrust die God JHWH in acht nam, zoals hij met het volgende citaat uit Gen.2:4 onderbouwt:.

4:4

ειρηκεν γαρ που περι της εβδομης ουτως και κατεπαυσεν ο θεος εν τη ημεραι τη εβδομη. απο παντων των εργαων αυτου / eirèken gar pou peri tès hebdomèis outoos:
kai katepausen ho theos en tèi hèmèrai tèi hebdomèi apo pantoon toon ergoon autou. gezegd heeft hij immers ergens omtrent de zevende(dag): **en de god rustte op de dag de zevende van al zijn werken.**

M.a.w.: zo zeker als JHWH rust nam, zo zeker is ook dat er rust ten deel valt aan wie zich daarnaar gedragen.

4:5

και εν τουτωι παλιν ει εισε;ευσωνται εις την καταπαυσιν μου. / kai en toutooyi palin ei eiseleusontait eis tèn katapausin autou: En daarbij wederom alstoch zij zullen binnengaan in mijn rust.

Weer die woorden die gewagen van de daardoor gewekte walging van JHWH en zijn bezwering, dat wie zich niet toevertrouwt aan deze rust, ook geen rust heeft en dat betekent in Mozes' tijd: wie geen stap zette in het beloofde land. En de schrijver zet zijn betoog over dit thema aldus voort.

4:6

επει ουν απολειπεται τινας εισελθειν εις αυτην και ο προτερον ευαγγελισθεντες ουκ εισηλθον δι αοειθεσιν. epei oun apoleipetai tinas eiselthein eis autèn kai ho proteron euanggelisthentes ouk eisèlton di apeithesin. Aangezien achterblijft dat sommigen ingaan daarin en de eerderen aan wie het goede nieuws geboodschapt werd, niet ingaan door wantrouwen,

Met deze woorden beklemtoont de schrijver - nog een keer -, dat de Israëlieten een keuze hadden en ook meer dan eens voor die keuze geplaatst werden en worden! Dat blijkt daaruit dat sommige later levenden wel ervoor kozen die rust in te gaan en anderen eerder levenden aan wie dezelfde goednieuwsboodschap was verkondigd, dat niet deden, enwel vanwege hun 'wantrouwen'. De gebruikelijke vertaling 'ongeloof' beklemtoont te zwak dat dit 'ongeloof' in *ethische* consequenties duidelijk wordt. Met de vaststelling, dat het zowel in Numeri als in psalm 95 om een beslissende ethische keuze ging, bereidt de schrijver zijn lezers voor op de vraag of het ook nu niet om een even ver reikende keuze gaat, waarbij zich, net als eerder, een scheiding voltrekt tussen wie voor dit specifieke 'rust-hebben' kiezen en wie 'achter raken'. Zijn hele brief komt voort uit zijn diepe bezorgdheid over wat hij gewaar geworden is van een houding bij sommige van zijn lezers juist in de ethiek die dit rust-hebben vergt.

Die zelfde diepe bezorgdheid herkent hij ook in Davids 95ste psalm, die hij hier steeds citeert. Dat blijkt in

4:7a (aangezien achter blijft . . .)

παλιν τινα οριζει ημεραν , σημερον. εν Δαυιδ λεγων μετα τοσουτου χρονου, καθως προειρεται / palin tina horizei hèmèran, sèmèron, hen David legoon meta tosoutou chronon, kathoos proeiretai: . . . stelt wederom in grens een zekere dag, een heden, David zeggend na zoveel tijd - zoals hiervoor gezegd werd:

In deze zin horen we opnieuw en met nadruk het woord HEDEN (Grieks: sèmèron). Het volgt op 'een dag'(Grieks: hèmèra), dat al eerder in de zin wordt aangekondigd door het Griekse tina = een zekere. Door die plek in de zin kleurt het niet alleen het Grkekse hèmèra (dag) maar ook het Griekse sèmèron (heden). Oussoren heeft dat in zijn Naardense Bijbel gezien en vertaalt daarom 'een' heden. De tekst geeft niet aan dat de beslissende keuze op elk moment aan de orde kan zijn en daarom ook elk moment ingegaan kan worden in de rust - zoals AFKlijn en vele anderen interpreteren. De schrijver maakt erop attent dat het specifieke dagen zijn; ze worden 'afgegrensd'(Grieks horizo) van andere dagen. En weer beroept hij zich op psalm 95. Daar zegt David wat zo'n dag kenmerkt - en weer volgt ps.95 vs 7

4:7b

σημερον, εαν της φωνης αυτου ακουσητε, μη σκληρυνητε τας καρδιας υμων / sèmèron, ean tès phoonès autou akousète, mè sklèrunèsète tas kardias humoon: heden, indien jullie det stem van hem horen, maakt niet stijf de harten van jullie. Zoals reeds in het voorafgaande duidelijk werd, zijn er in het leven bijzondere ('in grens gestelde, afgegrensde' DAGEN, die daardoor gekenmerkt worden dat u en / of

ik ZIJN stem HOREN. Zo'n dag was voor Israël de dag dat de twaalf verkenners uit Kanaän teruggekeerd verslag deden. Voor twee van hen was het duidelijk: Israël kon, op JHWH vertrouwend, het beloofde land ingaan en zo de rust ingaan. Zij hoorden ZIJN stem die zei "ga het land in, ga de rust in", en zij (Jozua en KALEB) volgden die stem van harte. De grote meerderheid van Israël echter hoorde die stem ook, maar maakte hun hart niet volgbaar maar stijf. De schrijver van de Hebreeënbrief maakt vervolgens duidelijk, dat de dag waarop Jozua 38 jaar later - volgens het verhaal in de ToHRaH! in Deut. 32 - het volk Kanaän alsnog zal binnen leiden, grondig verschilt van die eerdere gelegenheden uit Ex.17 en uit Num.14. Ex 17 is bepalend voor houding en gedrag van Israël tijdens de veertig jaar in de woestijn (Hebr.: 'inbrengheld') en Num.14 bepaalt houding en gedrag van Israël vanaf het binnentrekken van het beloofde land. In psalm 95 wordt dat daarmee aangeduid, dat de rust hen ten deel zou zijn gevallen wanneer zij vol vertrouwen de weg op gegaan waren die toen voor hen open lag. Onder Jozua gaat een wantrouwig volk het land in en de rust blijft een belofte voor later, voor het messiaanse 'later' en dat begrip 'messias' (Hebr.MaShiaCh, Gr. Christos) is door het koningschap van David ingekleurd. Maar niet alleen door David, het is evenzeer ingekleurd door wat de hogepriester en de priesters binnen het tempeldomein hebben te doen VOLGENS DE TOHRAH! Nu de naam David in het betoog van de schrijver van de Hebreeënbrief is gevallen, is het noemen van de hogepriester aanstaande - zie Hebr.4:14.

excurs: VAN DE TOHRAH NAAR DE NEBJIEM.

Hier moet voor christelijke lezers, die waarschijnlijk opgevoed zijn met het idee van "de bijbelse geschiedenis", worden uitgelegd, dat de Joodse indeling van de boeken van TaNaKh dit schema niet heeft.

Hoe voor de hand liggend voor ons nu - en voor de Europese mens al vele eeuwen - het beeld van een vanaf het scheppingsbegin doorlopende geschiedenis ook is, de liturgie van de Joodse synagoge - van het begin omstreeks 500 v.Chr. tot nu toe - leest na Deuteronomium 34 nooit verder met Jozua 1, maar begint na Deut.34 weer bij Genesis 1, het eerste boek van de Tohrah, ook wel de vijf boeken van Mozes genoemd, de pentateuch. In de synagoge is de ToHRaH nooit voorbij, nooit verleden tijd, maar altijd een actueel appèl om NU ter harte te nemen. In de synagoge is daarom niet Jozua het vervolg op Deut. Jozua is het begin, het eerste boek van een heel andere bundel van teksten enwel van NeBiJieM, de profeten. Het laatste boek van deze tweede bundel van TaNaKh is de profeet Malechi. De profeten treden op in de situatie (NIET in het tijdvak!) dat er een Joodse samenleving IN het land Kanaän is. In de profetische boodschap gaat het altijd om de diepe betrokkenheid op het LAND VAN BELOFTE. De tweede lezing in de synagoge-dienst komt altijd uit deze bundel. De KheToeBhieJM (Geschriften) vormen de derde bundel. Die bundel bevat de psalmen, die in elke viering voorkomen; die bundel bevat ook speciale feestrollen, zoals Hooglied, Prediker, Esther, Ruth en Job. In die teksten is het dagelijks leven verwoord van Synagoge-

gemeenschappen zowel in het land als in ballingschap/ Ook de klassieke kerkelijke liturgische traditie is op deze Joodse indeling gebaseerd; het chronologische schema, het schema van een bijbelse doorlopende geschiedenis (ontstaan in de Hellenistische cultuur omstreeks 400 v Chr. en in de kerkelijke theologie vanaf ongeveer 150 na Chr. de basis geworden van zowel de leer als de bijbeluitleg - doet de tekst van TaNaKh geen recht en rationaliseert de bijbeluitleg.

Wanneer de schrijver van de Hebrëënbrief in hoofdstuk 4:7 David noemt, opent hij de profeten, de NeBhieJieM en wijst hij op de beslissende keuze waarvoor Israël stond - en staat - met betrekking tot het wonen IN het land. In het land is zo'n beslissende keuze aan dae orde - volgens David in psalm 95 - "indien jullie zijn stem horen"! Dat bepaalt of er sprake is van 'een heden'.

'HEDEN' : daarmee begint psalm 95 vs 7; HaJoWM in het Hebreeuws; letterlijk 'de dag', maar hier zoals zovaak functioneert het lidwoord als demonstrativum: DEZE dag'dus ofwel 'vandaag', HEDEN. Dit 'heden; mag in de uitleg niet als een steekwoord voor 'altijd' worden opgevat. Dat gebeurt wel in vrijwel elk commentaar dat mij ter beschikking staat. DE masoreten hebben dit woord, HaJoWM, bij de voordracht extra nadruk te geven door het te voorzien van twee voordrachtsaccenten, terwijl er per woord bijna altijd één voordrachtsaccent wordt geplaatst; het zijn de altijd samen voorkomende accent en GÉRÈSJ en ReBhieJaNg, Beide accenten hebben een disjunctieve functie waardoor het de betreffende woord extra lang gezongen wordt en er een pauze na volgt: "H E D E N ....". Daarna volgt in de hebrëeuwse tekst een constructie met AieM, dat vaak in het Grieks met 'ean' weregegeven wordt+ het Hebreeuwse woordje betekent zoiet als 'ware 't dat' En dan vo+gt± `jullie horen zijn stem`. Hier moet de lezer beseffen dat 'horen'in deze zin geen 'gehoorzamen'betekent en ook niet kan betekenen, want die gehoorzaamheid is juist in het geding. Wie concordant vertaalt - en dat proberen we hier consequent te doen - weet dus zowel het Hebreeuwse als het Griekse woord alleen met 'horen'ye kunnen vertalen. Nu gaat het volgens het toenmalige werkelijkheidsweten wel om een ander soort horen dan het huidige. Dat horen is vooral 'ontvangen'. Het toenmalige horen is vooral aandacht geven ofwel 'luisteren' in de actieve zin. Dus de zin 'indien jullie zijn stem horen' veronderstelt dat doordring DAT hij spreekt en Wat hij zegt!. Als de dag van vandaag door dat horen van zijn stem is bepaald, volgt de tweede zin van psalm 95 vs 7 in Hebr.4.7 **maakt niet stijf jullie harten**. Als David als een profetsiche figuur zijn mede mensen oproept adequaat te reageren als zij Gods stem horen, dan blijkt hij in zijn levenst ijd zich voordoende concrete situaties te bedoelen. En de sy agogegangers nemen die woorden al zingende in hun mond en laten zich erdoor gezeggem. Precies dat de schrijver van de Hebrëënbrief in deze passage ook. Voor hem is duidelijk waar hij en zijn adressanten meet te maken hebben is zo'n heden!! Waarom, omdat hij en zij In Jezus DIE stem horen! Nu je die stem hoort, VOLG dan wie hier spreekt. Volg hem ETHISCH!, vertrouw zijn route!

EXCURS das Gebot der Stunde

Het is Dietrich Bonhoeffer, die met deze uitdrukking dit bijbelse heden heeft beantwoord in zijn houding t.o.v. fascisme. Hij is erom vermoord. Hij maakte zijn hart toen het erop aan kwam, toen dat heden voor hem aanbrak, niet stijf - en hij was zeker niet de enige! Bonhoeffer hoorde die stem, hoorde DAT hij, Christus, sprak en hoorde wat hij sprak - en volgde hem door zijn trouw aan dat gebod, door zijn ver-trouwen in de messiaanse weg.

Als "die stonde slaat", als zo'n "ure is gekomen", als we de aard van de situatie waarin we dan verkeren beseffen doordat we "zijn stem horen"- in zo'n HEDEN staan we voor de keuze: vertrouwen we DIE stem en zijn aanwijzingen en GAAN we die weg, die 'smalle weg' of 'blijven we achter'- om de woordkeuze van de Hebreënbrieff aan te houden. Niet elke klokke-tijd op de chronologische tijdsschaal is zo'n stonde, zo'n ure. In psalm 95 wordt David de waarschuwing in de mond gelegd om die stem te volgen als zo'n stonde aangebroken is en het hart niet stijf te maken.

Om te verstaan waarom de schrijver deze psalmtekst zo belangrijk vindt, moeten we ons ter dege verdiepen in deze hele psalm. In het grote commentaar op de psalmen van H.J.Kraus in de nog altijd indrukwekkende *Biblischer Kommentar* staat een volledig overzicht van de opvattingen over de vraag die de scherpe cesuur tussen vs 7 en vs 8 oproept. Die opvattingen veronderstellen - hoe groot de onderlinge verschillen ook zijn - , dat deze psalm gezongen werd op meerdere jaarlijks terugkerende feestelijke bijeenkomsten en een algemene aansporing zijn om de weg van Gods geboden daadwerkelijk te gaan. Waarom in de psalm dan met zoveel nadruk naar twee heel specifieke verhalen uit de Torah wordt verwezen, wordt nergens in deze commentaren echt duidelijk. De waarschuwing, die de psalmdichter (en psalmzingers!) in psalm 95 David in de mond leggen, zou eigenlijk ook op een specifieke keuzesituatie betrekking moeten hebben. Maar welke? Daarop geven de commentatoren geen antwoord.

Wanneer we echter bij het zoeken naar een antwoord laten gelden wat we hiervoor onder de aandacht brachten, nl. dat de ToHRaH met een andere context verbonden is dan de NeBiJieM, de profeten, kan dat de betekenis van de naam David in deze psalm opklaren. Het koningschap van David is immers in al die profetische teksten het ijk-punt bij alle profetische beoordelingen van de politieke en sociale praktijk zoals die in het land waarneembaar is geweest - en nog opnieuw is wanneer er - zoals nu - weer een Joodse samenleving in het land werkelijkheid is. In dat koningschap wordt de messiaanse koning positief zichtbaar. Niet dat David vlekkeloos invulling heeft gegeven aan dit messiaanse koningschap - verre van dat. Maar hij heeft er daadwerkelijk ENIGE invulling aan gegeven, zo zelfs dat de komende messias met de titel Davidszoon wordt aangeduid. David heeft op beslissende momenten JHWH's stem gehoord en zijn hart niet stijf gemaakt. Drie momenten kunnen daarvoor genoemd worden: I Sam.17 zijn optreden tegen Goliath, I Sam.24: hij spaart Sauls leven, terwijl hij in een uiterst benarde situatie is en II Sam.7: David bouwt geen tempel. Dat waren - volgens het profetische verhaal - beslissende 'stonden' in Davids koningschap,

momenten waarop hij zijn hart niet verstijfde. Deze bijzondere stonden, uren, in Davids leven waren tegelijk beslissend voor geheel Israël omdat het zijn koningschap messiaane trekken geeft.

Nu Israel in het land samenwoont, laat de psalmdichter bij monde van David de oproep uitgaan op dit type keuzesituaties alert te zijn, situaties die uitgaan boven het individuele, het particuliere, omdat die de samenleving raken EN waarin we die ene stem horen - d.w.z. niet braaf aanhoren, maar tot ons door laten dringen. Maak het hart dan niet stijf, onwillig! Hoeveel moeite en zelfs leed het volgen van die stem ook kost, juist daaraan is de belofte van een 'rust' verbonden.

Dat de schrijver van de Hebreeënbrief psalm 95 met deze strekking heeft gelezen en hier ter sprake heeft gebracht, betekent, dat ook dat hij zijn adressanten met kracht erbij wil bepalen, dat de sinds Jezus aangebroken nieuwe situatie mensen voor vergelijkbare ingrijpende keuzes plaatst, keuzes die in het verlengde liggen van de keuzes door de profeten verwoord en dus ethische keuzes zijn! Dat de komende messias zich in de persoon van Jezus presenteerde en blijft presenteren, eerst in het land van de profeten en sindsdien onder de naties, betekent ook dat alle verhoudingen in de menselijke leefsituatie veranderd zijn en verder aan het veranderen zijn. Het 'andere' bestaat daarin dat het 'rust hebben' ervaarbaar is voor mensen, n.l. Joden en niet Joden, die HEDEN horen naar zijn stem'. Maar dan moeten zij hun hart niet stijf maken! Het zijn situaties die zich niet herhalen. Dan falen, dan weigeren brengt de betrokkene in een zorgwekkend vervolg - niet alleen die ene betrokkene, maar met hem / haar de gemeenschap waarin hij/ zij leeft. Van 'rust hebben' kan dan helemaal geen sprake zijn.

Over dat 'rust hebben' gaan de volgende vier verzen van hoofdstuk 4.

4:8

ει γαρ αυτους Ιησους κατεπαυσεν , ουκ αν περι αλλης ελαλει μετα ταυτα ημερας.

ei gar autous Ièsous katepausen, ouk an peri allès elalei meta tauta èmeras.

want indien Jèsous hen rust had doen hebben, dan had hij niet over een andere (dag) gepraat.

Opvallend voor ons lezers nu is dat we de naam Jezus hier tegenkomen als aanduiding voor de man die we als Jozua kennen, maar in de Griekse vertaling van TaNaKh is dat de gewone spelling van deze Hebreeuwse naam. Dat de schrijver hier zomaar de figuur van Jozua kan introduceren, komt omdat hij Jozua in de profetische situatie plaatst, waarin ook David staat. Het is duidelijk, dat voor hem de keuzesituatie van Num.14 niet van dezelfde aard is als die van Jozua 1. Over 'rust krijgen', 'rust hebben' wordt in Jozua niet gesproken. Daarover spreekt wel Psalm 95 bij monde van David. Die wordt alleen dan ervaren wanneer het volk "ZIJN stem hoort en niet verstijft". De aanwezigheid van de Messias brengt zijn lezers in zo'n keuzesituatie en dus komt het erop aan 'het hart niet stijf te maken".

4:9

αρα απολειπεται σαββατισμος τωι λαωι του θεου.

ara apoleipetai sabbatismos tooi laooi tou theou.

dus wordt er achtergelaten een verstiltijd voor het genotenvolk van de god.

Want dat is wat David via deze psalm zeggen wil - en wat de synagogegangers zingen - : de weg die JHWH wijst is, behalve een veelvergende weg, ook de enige

weg naar rust, rust in de meest intense betekenis. En, voegt de schrijver er hier aan toe, dat geldt nog altijd. Maar nu is er zo'n heden dat uitnodigt te kiezen voor het ingaan tot die rust. Die rust wordt nu aangeduid met het woord sabbattismos: een saath-(mogen)houden. En het Hebreeuwse woord ShaBhAt vertalen we concordant met 'verstilling' (of 'stille'). Hier staat dus een 'stille-houden'. Dit stillehouden, dat David via de psalm in het vooruitzicht stelt IN deze NgoLaM = 'wereldtijd;', is de aankondiging, ja zelfs de aanvang van de stilletijd in de NgoLaM die komt. Het is de rust die 'mee'-komt met de Messias die komenede is en zich HEDEN als komende presenteert.

4:10

ο γαρ εισελθων εις την καταπαυσιν αυτου και ουτος κατεπαυσεν απο των εργαων αυτου, ωσπερ απο των ιδιων ο θεος.

ho gar eiselthoon eis tèn katapausin autou kai outos katepausen apo toon ergoon autou, hoosper apo toon idioon ho theos.

Want hij die inkomt naar zijn rust rustte ook zelf van zijn werken zoals van de eigen (werken) de god.

De eerste 5 woorden kunnen worden opgevat als 'ieder die ingaat . . . ', maar ook als 'degene die', doelend om Jezus die . . . . We kiezen hier voor de tweede uitleg, omdat het onwaarschijnlijk is dat in deze tekst een algemeen 'ieder' aan het begin parallel zou staan met 'de God' aan het einde. Het eerste deel van dit vers is dus een, voor de Hebreeënbrief kenmerkende, verwoording van de opstanding en de tenhemelopgang van Jezus. Zijn sabbattismos, die gevolgd is op zijn werken was te verwachten, al dus de schrijver, omdat God zelf volgens Gen.2:2 rustte (sabbatte) van zijn werken. Nu dit gezegd is kan zoiets ook over 'ons' gezegd worden en dat doet de schrijver dan ook in vs 11.

4:11

Σπουδασωμεν ουν εισεθειν εις εκεινην την καταπαυσιν, ινα μη εν τωι αυτοι τις υποδιεγματωι πεσηι της απειθειας,

Spoudasoomen oun eiselthein eis ekeinèn tèn katapausin, hina mè en tooi autooi tis hupodeigmatooi pesèi tès apeitheias /

Laten wij ons dan bevljtigen om in te komen naar die rust, opdat niet iemand in het zelfde voortoonbeeld valle van onovertuigbaarheid.

'Inkomen in die rust': die mogelijkheid is er; daarvoor moeten we met elkaar besluiten. Zo herneemt de schrijver de reden van deze 'brief': de zorg over wie onder zijn adressanten 'achter geraakt' zijn.

In het Griekse woord apeitheia klinkt niet het woord 'horen', wel het woord 'overtuigen'. In een concordante vertaling valt daarom de keuze op ónovertuigbaarheid' en dat is ook waar het omgaat: laten we ons overtuigen door een gebod? Zo verstaan volgt de volgende zin logisch op deze.

Wat hier in vs 11 gezegd wordt, doet denken aan wat in Openb, 14:13 staat :

(SV) "Zalig de doden die in den Heere stierven van nu af aan. Ja zegt de Geest, dat zij rusten van hun moeiten, want hun werken volgen hen na". De nadruk op de ethiek die hier en ook in het boek Openbaringen steeds weer klinkt, kenmerkt de 'gods-dienstigheid' van TaNaKh en ook van het latere Jodendom. Nog vaker zullen we in de Hebreeënbrief gedachtegangen aantreffen die doen denken aan vergelijkbare in het boek Openbaringen.

4:12a

Ζων γαρ ο λογος του θεου και ενεργης και τομωτερος υπερ πασαν μαχαιραν
διστομον / Zoon gar ho logos tou theou kai energès kai tomooteros huper pasan
machairan distomon: levend immers(is) de woordinbrengh van de god en werkzaam
en doorsnijdender boven alle zwaard.

"Levend (is)immers de logos van de god". 'Logos' is in de LXX overwegend de vertaling van het Hebreeuwse DaBhaR, dat we omdat we concordant willen vertalen in TaNaKh met 'inbrengh' weergeven. Om ook in de Goednieuwsboodschap de daar geldende concordantie leesbaar (hoorbaar) te maken, hebben we daar voor 'woordinbrengh' gekozen, zoals we al eer der hebben verduidelijkt. De betekenis van het Hebreeuwse DaBhaR klinkt overal in de GNB en dus ook hier sterk door.

Wat de schrijver hier zegt, doet denken aan een uitspraak in Jeremia 23:29 over de DaBhaR van JHWH als een vuur of als een hamer. Het is de concretisering van wat de woorden "levend is het inbrenghwoord" bedoelen. Deze uitspraak vinden we ook in Deut.32:47 en komt ook voor in het boek Openbaringen (1:16 en 2:12).

Het begrip 'woord' functioneert in het moderne Nederlands vooral als een taalkundige term. Maar in het Engels betekent het zinnetje "I have a word" : ik heb wat te zeggen. Ook het Hebreeuwse DaBhaR is in de eerste plaats een ACTIVITEIT EEN GEBEUREN¹ Zo klinkt het ook in de bekende proloog van het evangelie van Johannes. Zo verstaan wordt ook de daar zo verrassend de uitspraak "het woord (de woordinbrengh) is vlees geworden (geschiedde (als)vlees)". De gestalte van Jezus als 'geschiedende belichaming' van de DaBhaR (logos) rijst op in deze beginwoorden van vs 12.

Tenslotte kan uit deze tekst niet worden opgemaakt, dat een tweesnijdend zwaard dit levende woord kan vervangen - wel dat dit levende woord meer bereikt dan welk zwaard (wapen) ook. Hier klinkt allereerst Jes.49:2 door, waar de NgèBhèD JHWH, de heerdienaar ('knecht') van die-JHWH-van-Israël de 'kustlanden' oproept om te HOREN naar zijn boodschap, want - zo zegt hij: - "JHWH roept mij . . . en voortsmaakt-hij de-mond-mijner als een scherp zwaard". Die sterke nadruk op de werkzame kracht van het 'woord' d.w.z. van het ingebrachte, uitgesproken woord, van de concrete taal en dus ook van de geschreven tekst, kenmerkt de hele bijbel, TaNaKh en Goednieuwsboodschap, vanaf Gen. 1 tot en met Openbaringen 22:18-20!

4:12b

και δικνουμενος αχρι μερισμου ψυχης και πνευματος αρμων τε και μυελων, και κριτικος ενθυμησεων και εννοιων καρδιας, / kai diiknoumenos achri merismou psuchès kai pneumatatos harmoon te kai mueloon, kai kritikos enthumèseoon kai ennoioon karias. en dóótkomend tot aan verdeling toe van de lichaamziel en van de beluchting en van de gewrichten en van de mergdelen en een beoordelaar van de gemoedsinstellingen en de innerlijke beseffen van het hart.

---

¹ In het prachtige filosofische oeuvre van de natuurkundige A.E.Loen speelt het begrip 'uitgesprokenheid' een centrale rol. Het is de weergave van het Hebreeuwse DaBhaR. E en neologisme met veel zeggingskracht. Omdat het Nederlandse 'spreken', dat eigenlijk een onomatopée is zoals bv ook 'spetteren' en het Hebreeuwse DieBBÉR juist geen onomatopée is maar een beweging aanduidt, hebben we in TaNaKh voor 'inbrengen' gekozen. Dat begrip, die 'beweging' bepaalt ook het bijbelse gebruik van het Griekse logos.

In deze opsomming wordt het gehele menselijke lichaam beschreven als het geheel van plekken, waar wat wij het innerlijk leven, het geestesleven zijn gaan noemen, zich afspeelt met het hart als beslissend lichaamsdeel. Dat zijn ook de leden waarover Paulus schrijft zowel in de brief aan de Romeinen als in de brieven aan Corinthe. Het hoofd wordt in deze opsomming niet genoemd, want dat is niet de plek waar zich het geestesleven afspeelt volgens het toenmalige werkelijkheids-weten. Het hoofd is het orgaan waarmee dit innerlijk leven naar buiten treedt en dat die innerlijke = inwendige mens opent voor wat van buiten af binnen komt. De mens is daarom echt een lichaamziel of een zielelichaam. We gaan de uitspraken apart na.

* " . . . en dóórkomend tot de verdeling toe van de lichaamziel(Grieks: psuchè, Hebr.NèPhèSh) en de beluchter (Grieks pnema, Hebr. RuWaCh)". Zowel het Hebreeuwse NèPhèSh in TaNaKh als het Griekse psuchè in de Goednieuwsboodschap duidt de geheel lichaam-zijnde ziel aan, die om te kunnen leven geheel afhankelijk ervan is dat de beluchting c.q. beluchter (de bewegende en bewogenheid brengende LUCHT) die lichaamziel binnen komt. Zoals een zwaard 'verdeelt', d.w.z. in ieder geval in tweeën deelt, zo doet dat ook het levende woord, de levende woordinbreng. Maar niet ziel en lichaam gaan uiteen, maar de ene lichaamziel raakt 'verdeeld', en ook de beluchting / beluchter raakt in 'on-enigheid'. Zowel de passage in Jes.49, als deze hier en elders in de GNB zegt dat waar het levende woord klinkt het schendende en dodelijke woord ontdekt wordt. En dat blijkt in iemands gedrag ofwel in zijn ethiek.

* "(. . . . tot de verdeling toe) van de gewrichten (letterlijk vertaald zegt het Grieks zoiets als 'koppelingen') en van de mergdelen". Ook hier gaat het niet over de scheiding van gewrichten en mergdelen, maar om het in tweeën raken van de gewrichten die zonder merg niet functioneren, en ook van het merg. Het levende woord stopt de voortgang op een doodlopende weg.

* "(Het levende woord . . . .) en een beoordelaar van de gemoedsinstellingen en de innerlijke beseffen van het hart". De mens is in deze cultuurfase zijn of haar torso. Het hart is geen pomp, maar het kloppende, de mens geheel vullende (zoals het bloed, het 'roods') 'wezen'. Ook de gemoedsinstellingen maken deel uit van deze 'torso'. Wat uit het hart naar buiten komt en van deze gemoedsinstellingen openlijk blijkt, laat ieders ethiek zien, dus in spreken en handelen. Daaraan beoordeelt het levende woord wat er in het hart omgaat en in de gemoedsinstellingen gebeurt; een andere toegang is er niet. Wat iemand OVER een ander zegt, is geen toegang tot die ander, maar een toegang tot de spreker. Hier staat dan ook niet, dat God alles ziet, maar dat hij genoeg heeft aan wat hij te zien krijgt. Precies die 'scherp-zienigheid' merkten de mensen bij Jezus op. Voor die nadruk in deze oude bijbelse teksten op wat te zien en te horen en te tasten is moeten wij, moderne 21e eeuwers attent gemaakt worden. Het spreekt ook uit de volgende tekst;

4:13

και ουκ εστιν κτισις αφανης ενωπιον αυτου, παντα δε γυμναι και τετραχηλισμενα τοις οφθαλμοις αυτου προς ον υμιν λογος. / kai ouk estin ktisis aphanès enoopiau autou, panta de gymnai kai tetrachèlismena tois ophthalmois autou pros hon humin

logos. En niet geschiedt een schepping niet te voorschijn gekomen voor zijn vertegenwoordiging, maar alle (dingen) (zijn) naakt en aan de hals getrokken voor de ogen van hem bij wie voor ons die woordinbreng (is).

"En niet geschiedt een schepping": ktisis staat hier. Hier duidt dit woord niet op DE SCHEPPING, maar op iets geschapenes: e e n schepping (schepsel) dus. Hoewel het Griekse werkwoord ktizoo gewoonlijk met 'stichten' wordt vertaald, kiezen we in de VB en ook hier voor 'scheppen', een woord dat we bij de vertaling van TaNaKh in de VB mijden. Het daar gewoonlijk met 'scheppen' vertaalde Hebreeuwse woord BaRaA is afleidbaar van het Hebreeuwse woord BaR dat 'zuiver' betekent., en vertalen we daarom met 'zuiverstellen'. In de LXX wordt dit woord met het Griekse poieoo (= maken / doen) vertaald. Toch vinden we in andere vertalingen en in de GNB ook het Griekse ktizoo (= stichten) als weergave van het Hebreeuwse BaRaA, Om juist die Griekse concordantie ('hoor-samenhang') ook in het Nederlands te bewaren, kozen we voor 'scheppen' als vertaling van het Griekse ktizoo, hier - zoals al gezegd - in de zin van 'schepsel'. De schrijver stelt hier vast dat er geen schepsel bestaat (geschiedt) dat 'a-phanès' blijft: Wij mensen hebben met de waarneembare (zichtbare, hoorbare, tastbare) werkelijkheid van doen; wat niet verschijnt, weten we niet, M.a.w.: niet speculeren, maar luisteren, kijken en voelen! Nog anders: wat openbaar is, geschiedt voor de vertegenwoordiging van God, coram Deo dus. En ook met deze woorden worden we bij de ethiek bepaald en gehouden! Wat doen we, hoe gedragen we ons? Aan de hand daarvan bepaalt God wat in ons hart omgaat en wat onze gemoedsinstellingen beweegt. Het gaat erom te ZEGGEN wat je doet en dan ook te DOEN wat je zegt, Zo luistert God naar ons en gaat op ons in; zo hebben we naar elkaar te luisteren en op elkaar in te gaan. De schrijver beklemtoont hier - en ook in de volgende zinsheft - dat hij zich in zijn brief baseert op wat waar te nemen is, In dit eerste zinsdeel gebruikt hij woorden en opvattingen die bij de Joodse levenspraktijk behoren. In het tweede zinsdeel refereert hij aan de Griekse praxis.

Naakt sporten was een populaire bezigheid voor jongens en mannen die ook nog veel bekijks trok. Uit meerdere bronnen blijkt dat deze activiteit ook sterke aantrekkingskracht uitoefende op Joodse (jonge) mannen. Die jaddem dan wel een probleem: hun penis had geen voorhuid meer en de opening van de zaadlozingsbuis, de eikel, was zichtbaar en . . . trok ook de nodige aandacht! Om de sportscholen heen groeide een kunde (technè) om die voorhuid weer uit te rekken en te herstellen. Joodse jongens gingen daartoe over tot diepe verontwaardiging van de Joodse synagogale gemeenschap waartoe ook hun ouders behoorden. Toch zetten velen door. en maten zich met hun Griekse tijdgenoten. Hun naaktheid was om zo te zeggen nog naakter dan die van de Grieken. Voor die naaktheid gebruikt de schrijver van de Hebreeënbrief hier het Griekse woord 'gumnos', dat we herkennen in het woord 'gymnastiek' en ook in het woord 'gymnasium' dat dus oorspronkelijk zo'n sportaccomodatie aanduidde. Zo 'naakt' als een Joodse sporter zonder voorhuid (of met weer aangegroeide voorhuid) zijn alle dingen voor de ogen van die levende woordinbreng. Naakt en 'aan de hals getrokken', ook een beeld dat aan die sportwedstrijden is ontleend. Wie in deze situatie terechtkomt is volstrekt machteloos en ligt te kijk.

Met deze sterke beelden prent de schrijver zijn Joodse, al dan niet vergriekste, lezers in hoe scherp de levende woordinbreng (logos) de dingen aan de dag brengt en beoordeelt op hun . . . ethiek! Want weer gaat het in deze brief over wat de messiaanse synagogale gemeenschap vergt aan ethische beslissingen: HEDEN INDIEN

JULLIE ZIJN STEM HOREN!. Daarom sluit hij zo dit eerste deel van zijn betoog, waarin hij zo sterk psalm 95 laat spreken, af.

EXCURS

Wordt ethisch niet te veel gevergd? Zoals ook Israël de beslissende ethische stap niet zette? Kan hij een weg wijzen die zijn adressanten WEL op kunnen gaan? Is dit ethisch appèl het enige waar hij in zijn brief mee komt. Nee, niet het enige, maar hij komt er wel mee met alle overtuigingskracht die hij heeft. Dat blijkt uit dit eerste deel en zal later nog een aantal keren duidelijk worden. Hij bouwt echter niet alleen voort op Israëls profetische traditie met zijn onontkoombare ethische waarschuwing. Die boodschap is n.l. tegelijk een heilsboodschap, een euangelion! Wie dit ethisch appèl serieus neemt en die 'smalle' weg daadwerkelijk betreedt, wordt ook aan de hand genomen - hoe? Daarover gaat het vanaf Hebr.4 vs 14.